

Att bedöma bildning utan fortbildning

*Att bedöma bildning
utan fortbildning*

Förord

Lärarnas Riksförbund har verkat för ett nytt betygssystem sedan 2002, ett betygssystem i fler steg som har tydliga kriterier som är nationella. Så småningom har vi fått gehör för kraven och vi välkomnar reformen.

Eftersom vi efterfrågat en förändring och eftersom betyg ska sättas av lärare som, inte minst i årskurs 6, aldrig har satt betyg tidigare känner vi som förbund också ett stort ansvar för att reformen blir bra.

Ett nytt betygssystem – och betygen som företeelse – spelar stor roll för elevernas framtida val av yrke. Därför måste betygsreformen också innebära massiva utbildningsinsatser.

Varje lärare som sätter betyg känner vandan när man ska sätta betyg första gången, och gången därpå och gången därpå... Bakom varje elevprestation står en elev som vi som lärare har en personlig relation till och vill väl. Ansvaret är stort.

Betygsättning är myndighetsutövning. Den ska vara rättssäker, välgrundad och bygga på tydliga kriterier. De som numera får sätta betyg, till skillnad från tidigare, ska vara utbildade lärare i ämnena.

Det är således slut på det faktum att vem om helst, utan att ha ens en enda eftergymnasial poäng i det ämne man skulle sätta betyg i eller lärarutbildning över huvud taget, fick sätta betyg.

Betygsättning och bedömning är en central del i lärarens yrkeskunnande. Genom att få rätt förutsättningar kan läraren klara sitt viktiga uppdrag på bästa sätt. Grundläggande är att det går att sätta rätt betyg och att vara en bra lärare. Den lärare som eleverna uppskattar, är också den som kan kommunicera sina bedömningar så att eleverna förstår vad de får betyg på.

Metta Fjelkner

Förbundsordförande Lärarnas Riksförbund

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser	7
<i>Resultatsammanfattning</i>	7
<i>Lärarnas Riksförbunds slutsatser</i>	8
Förändringar i betygssystemet	10
Resultatredovisning	13
<i>Lärarnas syn på vissa av förändringarna i betygssystemet</i>	13
Den nya betygsskalan	13
Förändrade kriterier - de nya kunskapskraven	16
<i>Fortbildningen och dess omfattning</i>	19
Vilka fortbildningsinsatser har lärarna tagit del av?	19
Har fortbildningen varit tillräcklig?	22
Metod	25
<i>Urval och bortfall</i>	25
<i>Statistiskt säkerställda skillnader</i>	26
Referenser	27
Bilaga 1 - Enkät	28

Sammanfattning och slutsatser

Denna rapport baseras på en undersökning gjord bland 2 261 betygssättande lärare i svensk grund- och gymnasieskola. Undersökningen handlar om vilka effekter lärarna bedömer att förändringarna i betygssystemet kommer att få samt hur rustade de anser sig vara för att sätta betyg i det nya systemet. Undersökningen visar att det är viktigt att lärare får tillräcklig och rätt fortbildning.

Resultatsammanfattning

Undersökningen visar bland annat:

- **Att lärarna är positiva till de förändringar som har skett i betygssystemet**
En stor majoritet – 87 procent – anser att det är bra att den nya betygsskalan innehåller fler steg än den tidigare. Vidare anser hälften av lärarna att de nya kunskapskraven, som ersätter de tidigare betygskriterierna, kommer att leda till mer rättvisande bedömningar av elevernas kunskaper. Endast 17 procent tror att det kommer att leda till mindre rättvisande bedömningar.
- **Att det finns en stor spridning i vilka typer av fortbildnings- och implementeringsinsatser lärarna fått ta del av**
Variationen är mycket stor och spänner från lärare som fått ta del av fortbildning från både staten och sin huvudman samt har fått mycket arbetstid till att arbeta med förändringarna, till den tiondel lärare som inte mottagit några fortbildningssatsningar över huvud taget.

- **Att lärarna i stor utsträckning anser att de fått för lite fortbildning i samband med förändringarna**

Så stor andel som 60 procent av lärarna i undersökningen anser att de fått för lite fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder detta läsår. En lika stor andel anger att de inte känner sig trygga med det nya betygssystemet. Det finns ett tydligt samband mellan hur mycket fortbildning lärarna har fått och hur trygga de känner sig med betygssystemet.

Lärarnas Riksförbunds slutsatser

Erfarenheterna från 1990-talets stora betygsreform visade att de implementeringsinsatser som genomfördes i samband med reformen var otillräckliga. Riksrevisionens granskningar av statens insatser för likvärdig betygsättning har tydligt visat att det skulle ha behövts både kraftfullare statliga direktiv och insatser, bland annat gällande fortbildning av lärare. Denna undersökning visar att dessa misstag är på väg att upprepas även denna gång.

Att sätta betyg är en central del av de betygsättande lärarnas yrkeskunande och det kan tyckas märkligt för en utomstående att utbildade lärare skulle behöva fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder även om systemet förändrats. Men detta är i egentlig mening inte konstigare än att en jurist kräver ständig fortbildning i ny lagstiftning och vägledning av prejudicerande domar för att till fullo kunna förstå lagstiftarens intentioner med lagarna samt att tillämpa dem på rätt sätt.

Lärares betygsättning är en myndighetsutövning gentemot eleverna. Därför måste resultaten från denna undersökning tas på stort allvar. En betydande andel av lärarna uttrycker tydligt att de anser att de inte fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder detta läsår och detta måste åtgärdas snarast.

Lärarnas Riksförbunds slutsatser av undersökningen är:

- **Att likvärdigheten i betygssystemet hotas av bristande implementeringsinsatser**

Undersökningen visar att det finns en stor variation i vilken utsträckning lärarna har fått ta del av olika implementeringsinsatser. Det finns kommuner och huvudmän som satsat mycket på fortbildning av sina lärare och som har lärare som i stor utsträckning känner sig trygga med systemet och de finns de som knappt satsat alls och som därav har lärare som känner sig otrygga med systemet. Undersökningen finner inga systematiska skillnader i vilka typer av kommuner eller huvudmän som gör det ena eller det andra. Det går därför inte ens att förutse var extra åtgärder kommer att behövas förrän i efterhand – då det är för sent för eleverna.

- **Att det krävs ett nytt statligt huvudmannaskap för skolan**

Undersökningen bekräftar den bild som framkommer i bland annat Riksrevisionens granskningar: Det svenska skolväsendet drabbas av att det lyder under ett otydligt dubbelt huvudmannaskap, där en så viktig fråga som implementeringen av en betygsreform faller mellan den statliga och den kommunala stolen. Ingen av de båda ansvariga instanserna tar det fulla ansvaret och de som drabbas värst är lärarna och eleverna.

- **Att staten måste se till att lärare får fortbildning.**

Det går inte att vänta med detta till ett ökat statligt ansvarstagande genomförs. Elever har rätt till korrekt satta betyg. Lärare har rätt till fortbildning. Skolverket bör få i uppdrag att samordna en riktad fortbildningsinsats mot landets betygssättande lärare för att säkra likvärdigheten i betygssystemet.

Förändringar i betygssystemet

Det svenska skolsystemet har haft en uppsjö olika betygssystem. Elever har i olika omgångar fått bokstavsbetyg, sifferbetyg och andra omdömen av olika slag. Ur ett lärarperspektiv har vissa av systemen varit diametralt åtskilda varandra, medan andra mest har skiljt sig åt på detaljnivå.

Den betygsreform som genomfördes i slutet av 1990-talet, i samband med de nya läroplanerna Lpo94 och Lpf94, får anses vara ett exempel på det tidigare. I och med denna reform lämnades det tidigare normrelaterade systemet där en elevs betyg grundades på hur elevens prestationer förhöll sig till medelvärdet för samtliga elever i en årskull. I stället infördes ett kriterierelaterat system i vilket elevens kunskaper bedöms mot i förväg uppsatta kunskapsrelaterade kriterier.

Denna förändring var inte endast en förändring inom ramen för ett visst system; det var ett systemskifte som till stor del också låg i linje med den förändrade kunskapssyn som de nya läroplanerna grundade sig på. Men inte endast kunskapssynen genomgick förändringar i och med dessa reformer. De kanske viktigaste förändringarna för hur systemet senare skulle fungera skedde genom den förändrade styrningen av skolan. Införandet av det kriterierelaterade systemet måste i stor utsträckning ses som en konsekvens av kommunaliseringen av den svenska skolan och den övergång till mål- och resultatstyrning som hela skolväsendet genomgick.¹

En bärande idé i det nya kriterierelaterade betygssystemet var därför att de nationella kriterierna i kurs- och ämnesplanerna skulle vara allmänt hållna för att få sin konkreta utformning lokalt genom att kommuner, skolor och slutligen lärarna konkretiserade de uppsatta målen och betygskriterierna som hörde till. Detta har långt ifrån varit

¹ Se Wahlström (2002); SOU 1992:94; SOU 1992:86; Lindensjö och Lundgren (2000); Morawski (2010); Lundahl (2006) samt Larsson (2011)

oproblematiskt. Några av de problem som tidigt framkom var att de implementeringsinsatser som genomfördes i samband med reformen var otillräckliga. Många lärare fick aldrig någon fortbildning i hur det nya systemet var konstruerat, på vilka idémässiga grunder det vilade och Statens skolverk intog en väldigt passiv hållning till hela frågan i och med att ansvaret för uttolkningen och tillämpningen låg lokalt hos huvudmän och lärare.² De oklara ansvarsförhållandena mellan stat och huvudmän har fortsatt framhållits som ett problem och uppföljande granskningar har visat att betygssättningen fortfarande inte är likvärdig.³ Riksrevisionen konstaterar i sin granskning från 2011 att det delade ansvaret mellan stat och huvudman ”komplicerar styrningen” och,

”... att en bidragande orsak till att betygssättningen ännu inte sker på ett likvärdigt sätt är att staten inte fullt ut använder sitt mandat att styra över betygssättningen och följa upp att verksamheten genomförs så som det är tänkt.⁴”

Den kritik som har funnits mot det stora inslaget av lokalt inflytande över systemets uttolkning och tillämpning ledde under tidigt 2000-tal fram till att bland annat en statlig utredning om det mål- och kriteriesystemet i grundskolan tillsattes.⁵ Därefter har ett flertal reformer initierats som har stor bäring på betygssystemet.

I och med grundskolans läroplansreform Lgr11, GY2011-reformen samt förändringen av betygsskalan så har det svenska betygssystemet sammantaget genomgått en förhållandevis stor förändring. De största förändringarna består i att betygsskalan numera innehåller fler steg än tidigare samt att betygskriterierna ersatts av kunskapskrav med en annan konstruktion än dess föregångare.

Till skillnad från 1990-talets betygsreform så är de förändringar som nu sker inte ett systemskifte, de är snarare förändringar inom ramen för det befintliga kriterierelaterade betygssystemet. Förändringarna är dock betydelsefulla, framför allt ur ett lärarperspektiv. Den förändrade konstruktionen av kriterierna (numer *kunskapskrav*) har stor betydelse

² Se tex Selghed (2004); Tholin (2006) och Riksrevisionen (2004)

³ Riksrevisionen (2011); Skolinspektionen (2010)

⁴ Riksrevisionen (2011, s.10)

⁵ Se SOU 2007:28

för det faktiska bedömningsarbetet som lärarna gör och förändringarna är också gjorda med avsikten att vissa förändringar i tillämpningen ska ske.⁶

Men vilka förutsättningar har staten och huvudmännen gett för att dessa förändringar kommer att få avsedda effekter? Har staten och huvudmännen dragit lärdom av de brister i implementeringen av den förra betygsreformen och satsat mer på fortbildning av lärarna i samband med denna reform?

I denna undersökning vänder vi oss till 2 261 betygsättande lärare i den svenska grund- och gymnasieskolan för att undersöka i vilken mån de anser att de fått tillräckligt mycket fortbildning för att kunna tillämpa det förändrade betygssystemet samt om de känner sig trygga med detsamma.

⁶ Se SOU 2007:28 och Skolverket (2010)

Resultatredovisning

Denna undersökning baseras på en enkät som besvarats av 2 261 betygssättande lärare i svensk grund- och gymnasieskola. Notera att resultatredovisningen nedan utgår från olika undergrupper. Antalsuppgifter för dessa undergrupper lämnas där så är påkallat. De andelsskillnader som nämns mellan olika undergrupper är statistiskt signifikanta om inget annat anges. Undersökningens metod beskrivs utförligare i metodavsnittet i slutet av rapporten och enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 1.

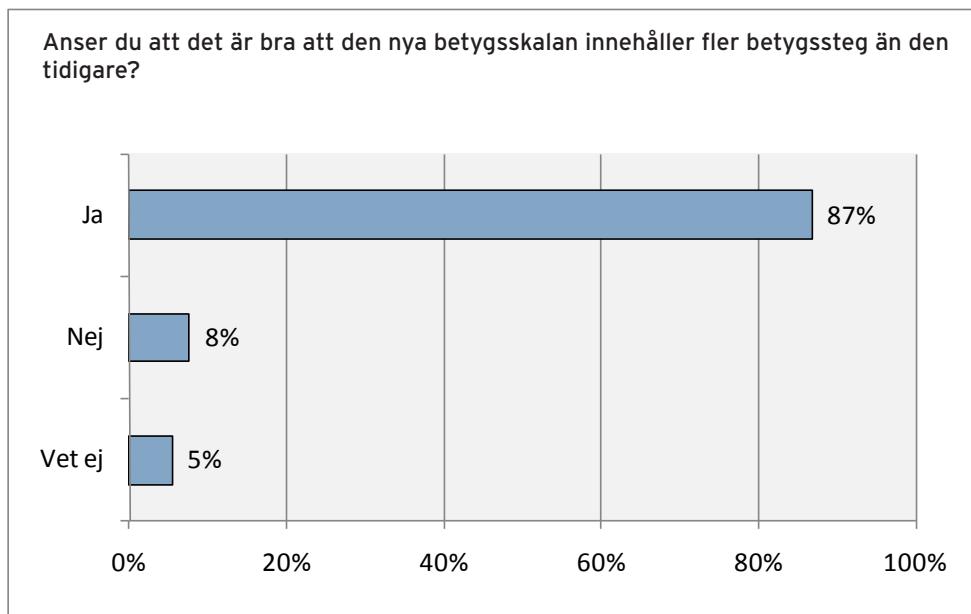
Resultatredovisningen är indelad i två delar. I den första presenteras de resultat som handlar om lärarnas generella inställning till vissa av de förändringar som genomförs i betygssystemet. I den andra redovisas de resultat som handlar om i vilken utsträckning lärarna deltagit i fortbildning kopplat till förändringarna samt i vilken utsträckning de bedömer denna som tillräcklig.

Lärarnas syn på vissa av förändringarna i betygssystemet

Den nya betygsskalan

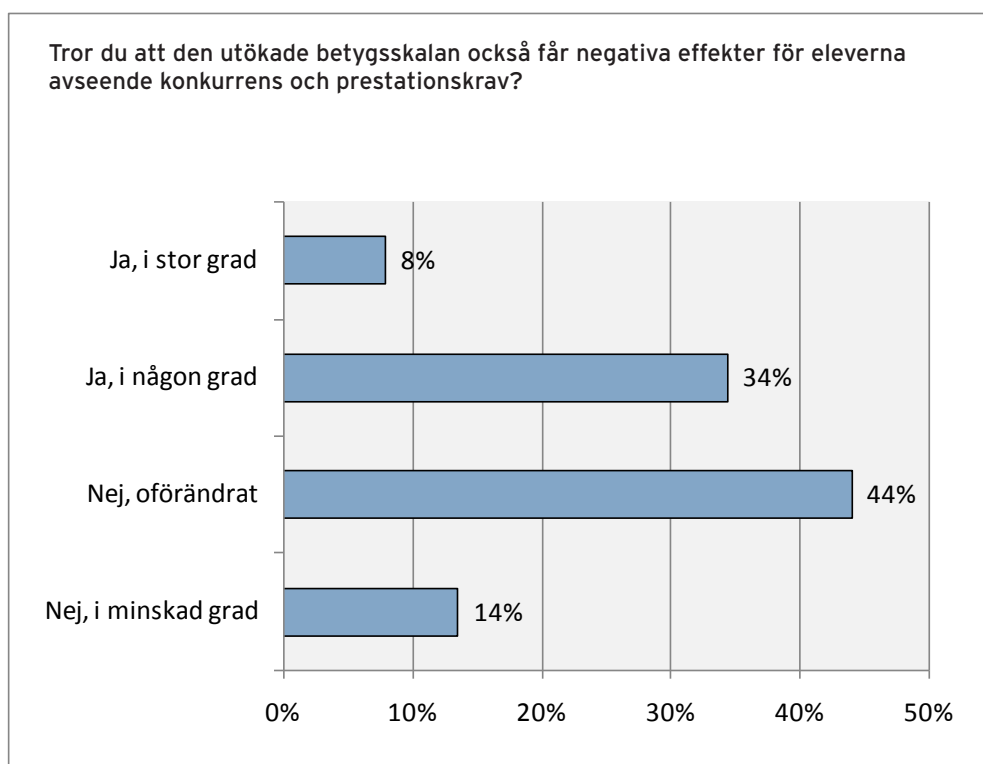
Den tydligaste förändringen i betygssystemet som har skett är att det har tillkommit två nya steg i betygsskalan. Den tidigare betygsskalan hade som bekant tre godkända steg (G/VG/MVG) och den nya har fem (A-E).⁷ Några av de skäl som har angetts av förespråkare för en utvidgad betygsskala är att det bland annat skulle innebära en ökad elevrättvisa då elever faktiskt belönas med meritpoäng för sådana kunskapsprestationer som i det tidigare systemets lärarpraxis kan ha bedömts som G+. Undersökningen visar att lärarna är mycket positiva till denna förändring:

⁷ Se Ds 2008:13

Grundskollärarna i årskurs 7-9 svarar i större utsträckning (90,3 procent) än grundskollärare i årskurs 4-6 (79,6 procent) och gymnasielärare (82,7 procent) att de anser att det är bra att skalan innehåller fler steg. Det finns inga skillnader mellan olika ämnesföreträdare.

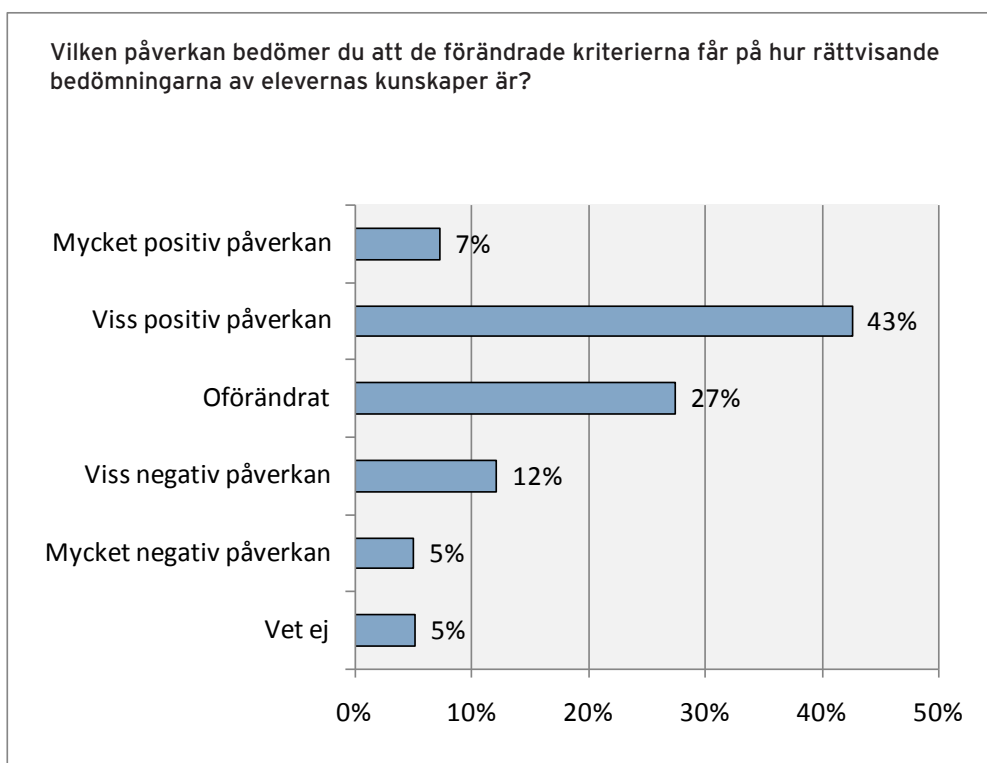
De som har motsatt sig en utökad betygsskala har bland annat gjort det med argumentet att en mer differentierad skala skapar ytterligare press på eleverna att prestera bra och att konkurrensen mellan eleverna kan få negativa effekter avseende stress och liknande. Lärarna är mer oense om detta, som framgår av följande diagram:

Som diagrammet visar svarar 58 procent av lärarna att de tror att de negativa effekterna av en utökad skala, avseende konkurrens och prestationskrav, kommer att vara oförändrat eller till och med minska i någon grad. 42 procent tror däremot att de negativa effekterna kan öka i någon eller i stor grad. De lärare som i den föregående frågan svarat att de inte tycker att den utökade betygsskalan är bra, återfinns i mycket större utsträckning bland de som också tror att den utökade betygsskalan kan få negativa effekter. På samma sätt återfinns de som är positiva till den utökade betygsskalan i mycket större utsträckning bland de som tror att det kommer att vara oförändrat eller att det minskar. Det finns inga skillnader mellan lärare i olika skolformer eller med olika huvudmän.

Förändrade kriterier - de nya kunskapskraven

Ett av de centrala områden som den statliga utredningen (SOU 2007:28) om det mål- och kriterierelaterade systemet granskade, var hur betygskriterierna var utformade och vilka ord som användes för att beskriva de olika typer av kunskaper och färdigheter som eleverna skulle uppvisa för olika betyg. En kritik mot de dåvarande betygskriterierna var att de var allt för oprecisa och lämnade ett för stort tolkningsutrymme för lärarna. Ur detta perspektiv har lärarna i undersökningen fått skatta vilken betydelse de bedömer att den nya utformningen av kunskapskraven kommer att få på hur rättvisande bedömningarna är:

Endast 17 procent av lärarna bedömer att de nya kunskapskraven kommer att få en negativ påverkan på hur rättvisande bedömningarna av elevernas kunskaper är. Hälften av lärarna svarar att de bedömer att det kommer att få viss positiv, eller mycket positiv påverkan och nästan en tredjedel bedömer att det kommer att vara oförändrat.

Undersökningen uppvisar inga anmärkningsvärda skillnader mellan olika ämnesföreträdare. Vissa tendenser går dock att urskilja. Exempelvis tycks lärare i historia och svenska vara de som i störst utsträckning bedömer att de nya kunskapskraven kommer att få mycket positiv påverkan. Dessa skiljer sig signifikant mot lärarna i naturkunskap och NO. Det finns dock inga signifikanta skillnader mellan lärare i svenska och historia respektive naturkunskap och NO i de övriga svarsalternativen.

Redan gällande denna fråga framkommer ett viktigt samband som är genomgående för hela undersökningen. Sambandet finns mellan i vilken grad lärarna anser att förändringarna får positiv påverkan på hur rättvisande bedömningarna av elevernas kunskaper är och i vilken grad de anser att de fått tillräckligt mycket fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder. Sambandet kan illustreras i följande tabell där de skillnader som är signifikanta mellan lärare som svarar olika på båda frågorna är skuggade:

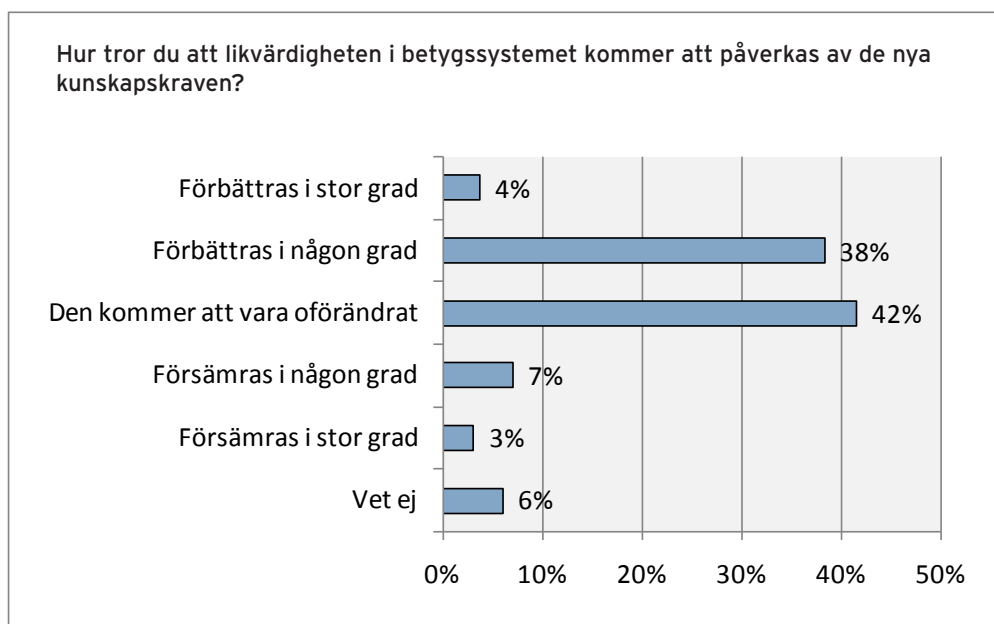
Vilken påverkan bedömer du att de nya kunskapskraven får på hur rättvisande bedömningarna av elevernas kunskaper är?					
<i>Korsat med: Anser du att du har fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder under detta läsår?</i>					
<i>Andel (%)</i>	Ja, i mycket hög grad (A)	Ja, i tillräcklig grad (B)	Nej, inte i tillräcklig grad (C)	Nej, inte alls (D)	Totalt
Mycket positiv påverkan	23,8 ¹	10,0	4,5	4,6	7,3
Viss positiv påverkan	57,1 ²	50,1 ²	40,7	24,9	42,6
Oförändrat	14,3	26,9	28,8 ³	29,2 ³	27,5
Viss negativ påverkan	2,9	7,4	14,7 ⁴	19,7 ⁴	12,2
Mycket negativ påverkan	1,9	2,4	4,9	14,4 ⁵	5,1
Vet ej	0,0	3,3	6,6	7,2 ⁶	5,2
Totalt	105	799	1050	305	2259

¹ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ; ² Signifikant skiljt mot C och D;

³ Signifikant skiljt mot A; ⁴ Signifikant skiljt mot samtliga A och B; ⁵ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ; ⁶ Signifikant skiljt mot A.

Som tabellen visar så gäller att ju mer fortbildning lärarna har fått, desto större positiv påverkan bedömer de att de förändrade kunskapskraven kommer att få på hur rättvisande bedömningarna är, och vice versa. Som rapporten även visar framledes så återkommer detta samband i fler frågor.

Lärarna har också ombetts att bedöma hur de tror att likvärdigheten i betygssystemet kommer att påverkas av de nya kunskapskraven. Resultaten framgår av följande diagram:

En betydande majoritet av lärarna (84 procent) bedömer att likvärdigheten antingen kommer att vara oförändrad eller förbättras i och med de nya kunskapskraven. Endast tio procent tror att likvärdigheten kommer att försämrans i någon grad. Dessa resultat är dock svårtolkade. I och med att ett av målen med förändringarna i betygssystemet har varit att systemet ska möjliggöra ökad likvärdighet, kan den höga andelen lärare som svarar att likvärdigheten kommer att vara oförändrad ses som ett underkännande av förändringarna. Dock återkommer exakt samma samband i denna fråga som i den föregående, nämligen att de som fått *minst* fortbildning i *störst* omfattning anser att likvärdigheten

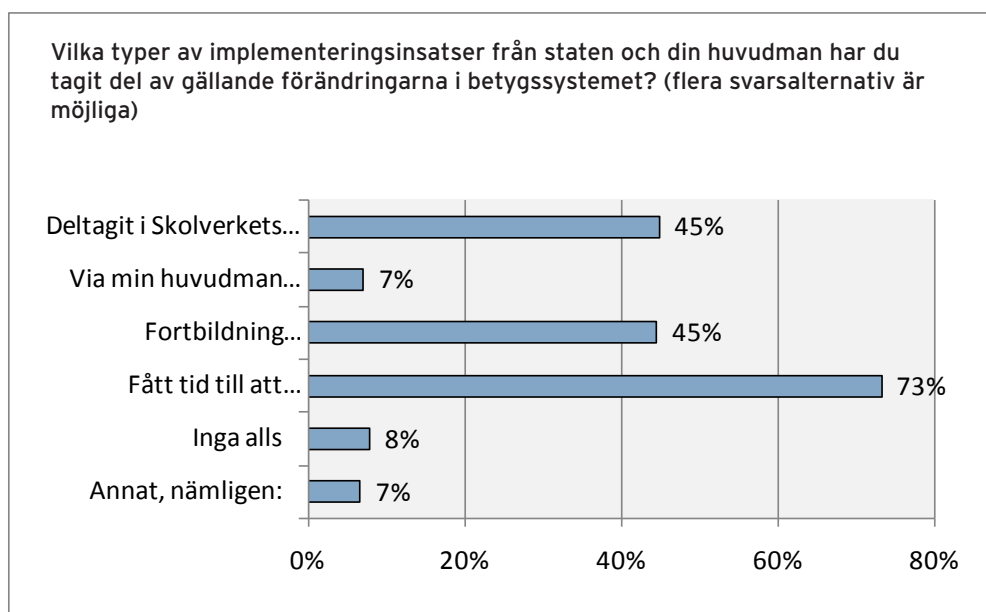
antingen kommer att vara oförändrad eller att den kommer att försämraras. Därigenom tycks det inte orimligt att lärarna också i någon mån skulle kunna svara utifrån de implementeringsmässiga förutsättningar de anser att systemet har getts. Det vill säga, att de lärare som anser sig ha fått för lite fortbildning kanske också bedömer det nya systemets eventuella effekt på likvärdigheten utifrån deras egen bedömning att de fått för lite fortbildning.

I undersökningens resultat finns inga skillnader mellan lärare i olika ämnen eller i olika skolformer.

Fortbildningen och dess omfattning

Vilka fortbildningsinsatser har lärarna tagit del av?

Den typiska fortbildningsinsats som en lärare har fått ta del av är att denne har deltagit i antingen Skolverkets konferenser för lärare eller i en fortbildning anordnad av sin huvudman samt att läraren sedan har fått tid att tillsammans med sina ämneskollegor gå igenom och diskutera förändringarna:

Avsikten med denna undersökning har inte varit att utvärdera vilka typer av fortbildningsinsatser som tycks vara bättre än andra, det är upp till berörda aktörer att utvärdera. Syftet med denna undersökning är i stället att sammantaget skatta i vilken utsträckning lärarna bedömer att de totala implementeringsinsatserna varit tillräckliga eller otillräckliga. Detta är lättast att göra genom att relatera de fortbildningsinsatser lärarna uppger att de tagit del av, till de två frågorna i enkäten som handlar om i vilken grad de anser att de fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder detta läsår, samt i vilken grad de känner sig trygga med systemet. En korstabulering av detta slag presenteras nedan:

Vilka fortbildningsinsatser har lärarna fått och i vilken utsträckning anser de att det varit tillräckligt?										
	Antal	Har du fått tillräckligt med fortbildning? (%)				Känner du dig trygg med systemet? (%)				
		Ja, hög grad	Ja, tillräckligt	Nej, inte tillräckligt	Nej, inte alls	Ja, hög grad	Ja, tillräckligt	Nej, inte tillräckligt	Nej, inte alls	Vill ej uppge
(A) Skolverkets konferenser	173	1	28	47	24	3	32	48	15	2
(B) Högskola/ universitet (inkl Lärarlyft)	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(C) Huvudman	98	3	34	47	16	2	38	45	14	1
(D) Tid med ämneskollegor	398	2	23	58	17	3	31	55	10	1
(AB)	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(AC)	47	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(AD)	345	5	35	54	6	6	39	48	8	1
(BC)	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(BD)	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(CD)	414	3	45	45	7	4	40	49	6	2
(ABD)	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(ACD)	304	11	52	33	5	6	52	35	7	0
(ABCD)	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	1887									

Några saker är viktiga att notera med denna tabell. För det första redovisas antal lärare som uppgett att de *endast* fått en viss typ av fortbildningsinsats eller kombination av fortbildningsinsatser. En enskild lärare kan alltså endast återfinnas i en rad. För det andra är inga signifikanta skillnader mellan respektive kategorier beräknade, främst på grund av att i synnerhet vissa av grupperna är för små för att det ska vara meningsfullt. Detta innebär att det är viktigt att vara försiktig med vilka slutsatser man drar av tabellen. För det tredje redovisas inte resul-

taten av korstabuleringen för de grupper som är allt för små för att det ska vara meningsfullt.

Resultaten i tabellen ger trots dessa förbehåll vissa indikationer. Till exempel visar tabellen att den vanligaste sammansättningen av fortbildning som lärarna i undersökningen mött, är en kombination av att huvudmannen ordnat någon form av fortbildning samt att de fått tid tillsammans med sina respektive ämneskollegor att diskutera förändringarna i betygssystemet (CD). Därefter följer, i storleksordning, de som endast fått tid tillsammans med sina ämneskollegor (D) samt de olika kombinationerna som involverar Skolverkets konferenser (AD och ACD).

Även fast inga signifikanta skillnader är beräknade så framkommer en tydlig tendens i fråga om i vilken grad lärarna anser att de fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder. Av dessa fyra olika kombinationer så svarar sammanlagt 25 procent av lärarna som endast fått tid med sina kollegor (D) att de anser att de fått tillräckligt med fortbildning. Detta ska jämföras med 40 procent av de som fått delta i någon Skolverkskonferens samt fått ämnestid (AD), 48 procent av de som fått fortbildning av huvudman och ämnestid samt 63 procent av de som fått Skolverkskonferenstid, huvudmannafortbildning samt ämnestid (sammanräkningarna är markerade med streckade rutor i tabellen).

Tendensen korrelerar förhållandevis väl med hur samma lärare sedan svarar att de känner sig trygga med betygssystemet eller inte.

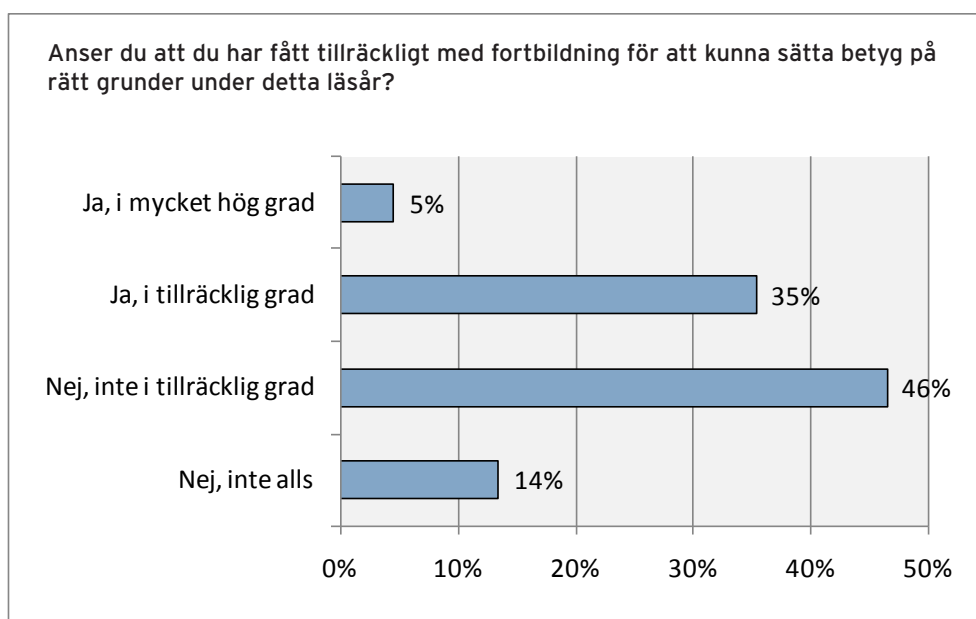
Undersökningen visar också att det finns vissa skillnader mellan huvudmän och skolform. Det tycks till exempel vara lite vanligare att kommunala huvudmän har anordnat egen fortbildning (45,8 procent) i jämförelse med fristående (37,7 procent). Dessutom har gymnasielärare (56,2 procent) och grundskollärare i årskurs 4-6 (62,9 procent) i mycket större utsträckning deltagit i Skolverkets lärarkonferenser än grundskollärare i årskurs 7-9 (31,1 procent). Detta är dock inte konstigt

i och med att Skolverkets tillvägagångssätt för implementeringen av GY2011 och Lgr11 skiljt sig åt samt att de grundskollärare som nu ska sätta betyg i årskurs 6 för första gången nåtts av speciella insatser.

Skillnaderna mellan huvudmän och skolformer är statistiskt signifikanta.

Har fortbildningen varit tillräcklig?

Redan i tabellen ovan har resultaten relaterats till frågan som handlar om i vilken utsträckning lärarna i undersökningen bedömer att de fått tillräckligt med fortbildning. De samlade resultaten av lärarnas svar på denna fråga framgår av följande diagram:

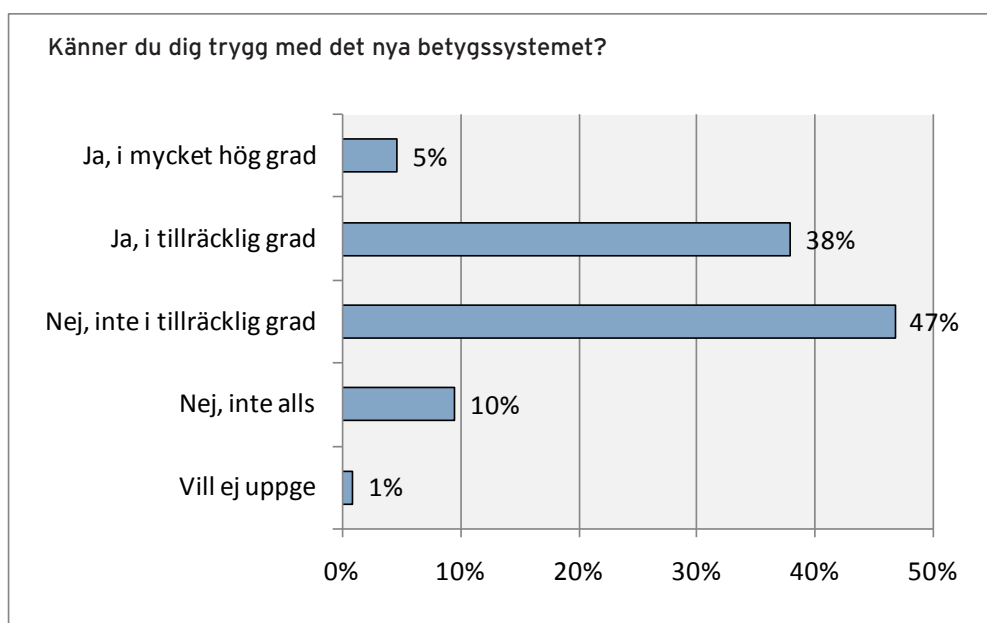

Undersökningen visar att de typer av problem som framkommit i Riksrevisionens tidigare granskningar av statens insatser för en likvärdig betygsättning tycks upprepa sig.⁸ Så stor andel som 60 procent av lärarna i undersökningen svarar att de inte anser att de fått tillräckligt mycket fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder detta läsår. Det finns också signifikanta skillnader mellan fristående och kommunala huvudmän som är intressanta att notera. Lärarna vid fristående skolor anser i något större utsträckning (41,7 procent) att de fått tillräckligt

⁸ Jmf Riksrevisionen (2004; 2011)

med fortbildning än deras kollegor vid kommunala skolor (34,1 procent) anser. Och på samma sätt anser lärarna vid kommunala skolor att de inte fått tillräckligt mycket fortbildning (47,7 procent i kommunala skolor och 40,0 i fristående).

Resultaten på nästa fråga i undersökningen följer samma mönster. Där svarar totalt 57 procent av lärarna att de inte känner sig trygga med det nya betygssystemet och andelen som inte känner sig tillräckligt trygga är något högre i kommunala skolor än i fristående.

Föga förvånande är sambandet mellan i vilken grad lärarna känner sig trygga med betygssystemet och hur mycket fortbildning de har fått mycket tydligt; ju mer fortbildning lärarna har fått, desto tryggare känner de sig med systemet. Sambandet kan illustreras i en tabell på samma sätt som tidigare i rapporten:

Känner du dig trygg med det nya betygssystemet?					
Korsat med: Anser du att du har fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder under detta läsår?					
<i>Andel (%)</i>	Ja, i mycket hög grad (A)	Ja, i tillräcklig grad (B)	Nej, inte i tillräcklig grad (C)	Nej, inte alls (D)	Totalt
Ja, i mycket hög grad	59,0 ¹	3,8	0,9	2,0	4,7
Ja, i tillräcklig grad	37,1 ²	75,6 ³	18,5	6,9	38,0
Nej, inte i tillräcklig grad	1,0	18,3	72,3 ⁴	49,2 ⁵	46,7
Nej, inte alls	1,9	1,4	7,6	40,3 ⁶	9,6
Vill ej uppge	1,0	1,0	0,8	1,6	1,0
Totalt	105	799	1050	305	2259

¹ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ; ² Signifikant skiljt mot C och D;

³ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ; ⁴ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ; ⁵ Signifikant skiljt mot A och B; ⁶ Signifikant skiljt mot samtliga övriga svarsalternativ.

Metod

Urval och bortfall

Undersökningen har skickats ut till 4 340 slumpvist utvalda medlemmar i Lärarnas Riksförbund som enligt uppgift arbetar i grundskolans år 4-6, år 7-9 samt i gymnasieskolan. Dessa kriterier för urvalet har ställts upp för att tillförse att de som deltar i undersökningen faktiskt är verksamma som betygsättande lärare. Enkäten har av denna anledning också inlett med en kontrollfråga (se enkäten i bilaga 1). Efter ett bortfall om 350 personer (på grund av felaktiga adresser med mera) har sammanlagt 2 564 personer påbörjat enkäten, av dessa har 2 261 passerat kontrollfrågan. Detta ger en svarsfrekvens på 52 procent.

En bortfallsanalys har genomförts för att undersöka vilken betydelse bortfallet har haft för den totala sammansättningen av undersökningspopulationen. Denna visar att det skett en viss förskjutning från grundskollärare i år 4-6 till i huvudsak grundskollärare i år 7-9. Detta är dock inte konstigt med tanke på att den förra gruppen får ett naturligt bortfall vid kontrollfrågan i och med att grundskollärare i år 4 och 5 inte kommer att sätta betyg.

	Urval	Passerat kontrollfråga och slutfört
	<i>N = 4 340</i>	<i>n = 2 261</i>
Gr 4-6	11,5 %	6,7 %
Gr 7-9	42,5 %	46,7 %
Gymn.	46,0 %	46,6 %
Totalt	100 %	100 %

Fördelningen efter huvudman ser ut som följer:

Huvudman	Antal
Kommunal/kommunalförbund	1 888
Fristående	350
Landsting	16
Stat	4
Okänd	3
Totalt	2 261

Datansamlingen skedde 23/10-5/11 2012.

Statistiskt säkerställda skillnader

Samtliga skillnader mellan olika undergrupper som nämns i undersökningen är statistiskt säkerställda på 95-procentsnivån, om inget annat anges i texten. Detta innebär att de resultat som redovisas med 95-procents säkerhet återfinns inom ett visst intervall för totalpopulationen eller i något annat slumpmässigt urval ur samma totalpopulation. De skillnader mellan olika undergrupper som lyfts fram i undersökningen ligger utanför respektive grupps felmarginaler varför skillnaderna bedöms som signifikanta.

Referenser

- Ds 2008:13. *En ny betygsskala*. Betygsberedningens betänkande. Stockholm: Fritzes.
- Larsson, Hans Albin. (2011). *Mot bättre vetande. En svensk skolhistoria*. Stockholm: SNS Förlag.
- Lundahl, Christian. (2006). *Viljan att veta vad andra vet. Kunskapsbedömning i tidigmodern, modern och senmodern skola*. (diss). Uppsala: Uppsala universitet.
- Lindensjö, Bo och Lundgren, Ulf P. (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Morawski, Jan. (2010). *Mellan frihet och kontroll. Om läroplanskonstruktioner i svensk skola*. (diss). Örebro: Örebro universitet.
- Riksrevisionen. (2004). *Betyg med lika värde? En granskning av statens insatser*. RiR 2004:11. Stockholm: Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2011). *Lika betyg, lika kunskap? En uppföljning av statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan*. RiR 2011:23. Stockholm: Riksrevisionen.
- Selghed, Bengt. (2004). *Ännu icke godkänt. Lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen*. (diss). Malmö: Malmö högskola.
- Skolinspektionen. (2010). *Betygsättning i gymnasieskolan*. Rapport 2010:12. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket. (2010). *Redovisning av uppdrag avseende examensmål och ämnesplaner för gymnasieskolan mm. (U2009/2114/G, U2009/5688/G) samt tillägg till uppdraget (U2010/3157/G)*. Dnr 2009:520. Stockholm: Skolverket.
- SOU 1992:86. *Ett nytt betygssystem*. Slutbetänkande av betygsberedningen. Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU 1992:94. *Skola för bildning*. Huvudbetänkande av läroplanskommittén. Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU 2007:28. *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan. Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem*. Stockholm: Fritzes.
- Tholin, Jörgen. (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur. En studie av betyg och betygskriterier – historiska betingelser och implementeringen av ett nytt system*. (diss). Borås: Högskolan i Borås.
- Wahlström, Ninni. (2002). *Om det förändrade ansvaret för skolan. Vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser*. (diss). Örebro: Örebro universitet.

Bilaga 1 – Enkät

I och med grundskolans läroplansreform Lgr11, GY2011-reformen samt förändringen av betygsskalan så har det svenska betygssystemet sammantaget genomgått en förhållandevis stor förändring. De största förändringarna består i att betygsskalan innehåller fler steg än tidigare samt att betygskriterierna ersatts av kunskapskrav med en annan konstruktion. I denna undersökning vill vi veta vad du tycker om dessa förändringar och i vilken mån du anser att implementeringsinsatserna kring förändringarna varit tillräckliga.

Kontrollfråga

1. Kommer du att sätta betyg någon gång under detta läsår, det vill säga 2012/13?

Ja

Nej (*avsluta*)

Vet ej (*avsluta*)

Enkät

2. Anser du att det är bra att den nya betygsskalan innehåller fler betygssteg än den tidigare?

Ja

Nej

Vet ej

3. Några av de skäl som anförts för en utökad betygsskala är att det skulle innebära en ökad rättvisa mellan eleverna samt att eleverna också belönas i meritpoäng för de mellansteg som lärare ofta använt (G+ med mera). Tror du att den utökade betygsskalan också får negativa effekter för eleverna avseende konkurrens och prestationskrav?

Ja, i stor grad

Ja, i någon grad

Nej, oförändrat

Nej, i minskad grad

4. De nya kunskapskraven har en annorlunda utformning än tidigare och avsikten med förändringen var att kriterierna skulle vara mer konkreta till sin utformning och därmed lättare för lärarna att tillämpa. Vilken påverkan bedömer du att denna förändring får på hur rättvisande bedömningarna av elevernas kunskaper är?
- Mycket positiv påverkan
 - Viss positiv påverkan
 - Oförändrat
 - Viss negativ påverkan
 - Mycket negativ påverkan
 - Vet ej
5. Varför? _____
6. Hur tror du att likvärdigheten i betygssystemet kommer att påverkas av de nya kunskapskraven?
- Förbättras i stor grad
 - Förbättras i någon grad
 - Den kommer att vara oförändrat
 - Försämras i någon grad
 - Försämras i stor grad
 - Vet ej
7. Vilka typer av implementeringsinsatser från staten och din huvudman har du tagit del av gällande förändringarna i betygssystemet? *(flera svarsalternativ är möjliga)*
- Deltagit i Skolverkets konferenser för lärare
 - Via min huvudman deltagit i fortbildning via högskola/universitet (inklusive Lärarlyftet)
 - Fortbildning anordnad av min huvudman
 - Fått tid till att tillsammans med ämneskollegor gå igenom förändringarna
 - Inga alls
 - Annat, nämligen: _____

8. Anser du att du har fått tillräckligt med fortbildning för att kunna sätta betyg på rätt grunder under detta läsår?
Ja, i mycket hög grad
Ja, i tillräcklig grad
Nej, inte i tillräcklig grad
Nej, inte alls
9. Känner du dig trygg med det nya betygssystemet?
Ja, i mycket hög grad
Ja, i tillräcklig grad
Nej, inte i tillräcklig grad
Nej, inte alls
Vill ej uppge

Bakgrundsfrågor

10. Vilken politisk majoritet styr i den kommun du arbetar i?
Alliansen (M, FP, C och KD)
De rödgröna (S, MP, V)
Annan koalition, nämligen: _____
Annat minoritetsstyre, nämligen: _____
Egen majoritet, nämligen: _____
Vet ej
11. Vilken kommuntyp arbetar du i?
Storstad (200 000 eller fler invånare)
Förortskommun till storstad
Större städer (50 000 – 200 000 invånare)
Förortskommun till större städer
Kommun i tätbefolkad region (mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer)
Kommun i glesbefolkad region och glesbygd (mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer)

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det enda förbundet i Sverige som endast organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Vi är en partipolitiskt obunden organisation och är med nära 90 000 medlemmar ett av de största förbunden inom Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation.